GENERALITAT VALENCIANA

iseacv Instituto superior de enseñanzas artísticas Comunitat Valenciana

GUIA DOCENT DE CENTRES ISEACV
GUÍA DOCENTE DE CENTROS ISEACV

Curs /*Curso*
2026-2027

1	**Dades d'identificació de l'assignatura** *Datos de identificación de la asignatura*				
Nom de l'assignatura *Nombre de la asignatura*	**Notació I** ***Notación I***				
Crèdits ECTS *Créditos ECTS*	**6**	Curs *Curso*	1	Semestre *Semestre*	Anual
Tipus de formació *Tipo de formación* bàsica, específica, optativa *básica, específica, optativa*	Específica	Idioma/es en que s'imparteix l'assignatura *Idioma/s en que se imparte la asignatura*			Castellano/ Valencià
Matèria *Materia*	Notació, transcripció i interpretació de documents *Notación, transcripción e interpretación de documentos*				
Títol Superior *Título Superior*	Música				
Especialitat *Especialidad*	Musicologia *Musicología*				
Centre *Centro*	Conservatori Superior de Música Òscar Esplà d'Alacant *Conservatorio Superior de Música Óscar Esplá d'Alicante*				
Departament *Departamento*	Departament de Musicologia i Pedagogia *Departamento de Musicología y Pedagogía*				
Professorat *Profesorado*	Profa. María López Tomás				
e-mail *e-mail*	m.lopeztomas@iseacv.gva.es				

1.1 Objectius generals i contribució de l'assignatura al perfil professional de la titulació
Objetivos generales y contribución de la asignatura al perfil profesional de la titulación

Esta assignatura ofereix les ferramentes indispensables per a l'accés a les fonts musicals de la cultura occidental, la seua comprensió i mètodes de transcripció actuals. Això capacita l'alumnat per a la pràctica de la seua futura professió a poder interpretar i transcriure partitures de qualsevol període històric i d'esta manera poder facilitar la difusió del repertori. A més, el treball amb fonts originals li permet descobrir els detalls del pensament musical en la seua versió pràctica a través de la notació musical.

Esta asignatura ofrece las herramientas indispensables para el acceso a las fuentes musicales de la cultura occidental, su comprensión y métodos de transcripción actuales. Esto capacita al alumnado para la práctica de su futura profesión al poder interpretar y transcribir partituras de cualquier período histórico y de este modo poder facilitar la difusión del repertorio. Además el trabajo con fuentes originales le permite descubrir los detalles del pensamiento musical en su versión práctica a través de la notación musical.

1.2 Coneixements previs
Conocimientos previos

Per poder actuar amb desimboltura és aconsellable que l'alumnat tinga uns coneixements bàsics de contrapunt i harmonia. Es dóna per descomptat que té els coneixements bàsics de teoria, solfeig i notació actual.
Atès que els continguts de l'assignatura de Notació es van a desenvolupar al llarg de tota la carrera, cal haver assolit els objectius d'un curs per no tindre dificultats en el següent.
Esta assignatura, tenint en compte el seu caràcter d'eina central en el coneixement del repertori occidental complementa els continguts de la resta d'assignatures. Ara bé, la coordinació amb l'assignatura de Musicologia aplicada és essencial, atès que esta última s'aprofundeix en els coneixements adquirits a esta assignatura.

Para poder desenvolverse con soltura, es aconsejable que el alumnado tenga unos conocimientos básicos de contrapunto y armonía. Se da por supuesto que tiene los conocimientos básicos de teoría, solfeo y notación actual.
Dado que los contenidos de la asignatura de Notación se van a desarrollar a lo largo de toda la carrera, es necesario haber alcanzado los objetivos de un curso para no tener dificultades en el siguiente.
Esta asignatura, dado su carácter de herramienta central en el conocimiento del repertorio occidental complementa los contenidos del resto de asignaturas. Ahora bien, la coordinación con la asignatura de Musicología aplicada es esencial, dado que en esta última se profundiza en los conocimientos adquiridos en esta asignatura.

2 Competències de l'assignatura
Competencias de la asignatura

CT3 Solucionar problemes i prendre decisions que responguen als objectius de la feina que es realitza. (Molt)

CT17 Contribuir amb la seua activitat professional a la sensibilització social de la importància de el patrimoni cultural, i la seua incidència en els diferents àmbits i la seva capacitat de generar valors significatius. (Bastant)

CG2 Mostra aptituds adequades per a la lectura, improvisació, creació i recreació musical. (Molt)

CG3 Produir i interpretar correctament la notació gràfica de textos musicals. (Molt)

CG13 Conèixer els fonaments i l'estructura del llenguatge musical i saber aplicar-los en la pràctica interpretativa, creativa, d'investigació o pedagògica. (Molt)

CE5 Conèixer les fonts musicals i les ferramentes d'accés a les mateixes, així com les tècniques necessàries per a la seva difusió. (Molt)

CE6 Conèixer els mètodes d'investigació científica propis del seu camp i les seues aplicacions. (Bastant)

CT3 Solucionar problemas y tomar decisiones que respondan a los objetivos del trabajo que se realiza. (Mucho)

CT17 Contribuir con su actividad profesional a la sensibilización social de la importancia del patrimonio cultural, y su incidencia en los diferentes ámbitos y su capacidad de generar valores significativos. (Bastante)

CG2 Mostrar aptitudes adecuadas para la lectura, improvisación, creación y recreación musical. (Mucho)

CG3 Producir e interpretar correctamente la notación gráfica de textos musicales. (Mucho)

CG13 Conocer los fundamentos y la estructura del lenguaje musical y saber aplicarlos en la práctica interpretativa, creativa, de investigación o pedagógica. (Mucho)

CE5 Conocer las fuentes musicales y las herramientas de acceso a las mismas, así como las técnicas necesarias para su difusión. (Mucho)

CE6 Conocer los métodos de investigación científica propios de su campo y sus aplicaciones. (Bastante)

3 Resultats d'aprenentatge
Resultados de aprendizaje

RESULTATS D'APRENENTATGE *RESULTADOS DE APRENDIZAJE*	COMPETÈNCIES RELACIONADES *COMPETENCIAS RELACIONADAS*
R1- Usar el conceptes i lèxic propis dels sistemes de notació estudiats.	CG2,CG3,CG13,CE5,CE6
R2- Aplicar els procediments, mètodes i conceptes necessaris per a una correcta transcripció dels documents musicals de cadascuna de les etapes històriques (Notació grega, notacions medievals, notació modal, notació mensural de l'Ars Antiqua)	CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6
R3- Reconèixer cadascuna de les notacions, per definir el tipus de procediment i mètode de transcripció a emprar, a través dels coneixements sobre paleografia musical adquirits.	CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6
R4- Identificar les principals fonts de cada un dels repertoris.	CT17,CE5
R5- Capacitar l'alumnat per a realitzar transcripcions crítiques, amb criteris propis, si foren necessaris.	CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6
R1- Usar los conceptos y léxico propios de los sistemas de notación estudiados.	*CG2,CG3,CG13,CE5,CE6*
R2- Aplicar los procedimientos, métodos y conceptos necesarios para una correcta trascripción de los documentos musicales de cada una de las etapas históricas (Notación griega, notaciones medievales, notación modal, notació mensural del Ars Antiqua)	*CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6*
R3- Reconocer cada una de las notaciones, para definir el tipo de procedimiento y método de transcripción a emplear, a través de los conocimientos sobre paleografía musical adquiridos.	*CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6*
R4- Identificar las principales fuentes de cada uno de los repertorios.	*CT17,CE5*
R5- Capacitar al alumnado para realizar transcripciones críticas, con criterios propios, si fuesen necesarios.	*CT3,CT17,CG2,CG3,CG13,CE5,CE6*

4 Continguts de l'assignatura i organització temporal de l'aprenentatge
Contenidos de la asignatura y organización temporal del aprendizaje

Descripció per blocs de contingut, unitats didàctiques, temes,... *Descripción por bloques de contenido, unidades didácticas, temas,…*	Planificació temporal *Planificación temporal*
Bloc I: introducció als antics sistemes de notació	
1. Gènesi de l'assignatura i necessitat dels criteris editorials.	3 sessions
2. Les notacions musicals en l'Antiguitat grecollatina.	5 sessions
3. Les primeres notacions musicals medievals.	7 sessions
4. La notació neumàtica.	6 sessions
Bloc II: sistemes de notació de l'Ars Antiqua	
5. La notació modal.	5 sessions
Bloque I: introducción a los antiguos sistemas de notación	
1. Génesis de la asignatura y necesidad de los criterios editoriales.	3 sesiones
2. Las notaciones musicales en la Antigüedad grecolatina.	5 sesiones
3. Las primeras notaciones musicales medievales.	7 sesiones
4. La notación neumática.	6 sesiones
Bloque II: sistemas de notación del Ars Antiqua	
5. La notación modal.	5 sesiones

5 Activitats formatives
Actividades formativas

5.1 Activitats de treball presencials
Actividades de trabajo presenciales

ACTIVITATS *ACTIVIDADES*	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge *Metodología de enseñanza-aprendizaje*	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge *Relación con los Resultados de Aprendizaje*	Volum treball (en nº hores o ECTS) *Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)*
Classe presencial *Clase presencial*	Classes teoricopràctiques d'exposició magistral *Clases teórica-prácticas de exposición magistral*	R1, R2, R3, R4, R5	26
Classes pràctiques *Clases prácticas*	Pràctiques a classe sobre transcripció crítica i anàlisi de la notació i elements musicals de l'repertori antic *Prácticas en clase sobre transcripción crítica y análisis de la notació y elementos musicales del repertorio antiguo*	R1, R2, R3, R4, R5	42
Exposició treball en grup *Exposición trabajo en grupo*			
Tutoria *Tutoría*			
Avaluació *Evaluación*	Examen al final de cada bloc *Examen al final de cada bloque*	R1, R2, R3, R4, R5	7
		SUBTOTAL	75

5.2 Activitats de treball autònom
Actividades de trabajo autónomo

ACTIVITATS *ACTIVIDADES*	Metodologia d'ensenyança-aprenentatge *Metodología de enseñanza-aprendizaje*	Relació amb els Resultats d'Aprenentatge *Relación con los Resultados de Aprendizaje*	Volum treball (en nº hores o ECTS) *Volumen trabajo (en nº horas o ECTS)*
Treball autònom *Trabajo autónomo*	Estudi de continguts teòrics per a les classes i preparació dels exàmens *Estudio de contenidos teóricos para las clases y preparación de los exámenes*	R1, R2, R3, R4, R5	25
Estudi pràctic *Estudio práctico*	Realització dels exercicis setmanals de transcripció *Realización de los ejercicios semanales de transcripción*	R1, R2, R3, R4, R5	50
Activitats complementàries *Actividades complementarias*			
		SUBTOTAL	75

TOTAL	150

6 Sistema d'avaluació i qualificació
Sistema de evaluación y calificación

6.1 Instruments d'avaluació
Instrumentos de evaluación

INSTRUMENT D'AVALUACIÓ *INSTRUMENTO DE EVALUACIÓN*	Resultats d'Aprenentatge avaluats Resultados de Aprendizaje evaluados	Percentatge atorgat (%) *Porcentaje otorgado (%)*
EVALUACIÓN CONTINUA:		
A. Actividades de clase:	R1, R2, R3, R5	30%
A1. Prácticas.		(25%)
A2. Dossier de transcripciones.		(5%)
B. Aprovechamiento y rendimiento en las clases.	R1, R2, R4, R5	10%
C. Exámenes.	R2, R3, R4, R5	60%
D. Actividades complementarias.		+10%
EVALUACIÓN NO CONTINUA:		
E. Examen	R1, R2, R3, R4, R5	100%

6.2 Criteris d'avaluació i dates d'entrega
Criterios de evaluación y fechas de entrega

REQUISITS MÍNIMS:

APARTAT A:

- L'objectiu principal de les activitats de classe és anar fent un seguiment de la progressió dels alumnes. Algunes activitats es realitzaran en les sessions presencials i d'altres se'ls demanarà als alumnes que les efectuen a casa per anar desenvolupant la seua autonomia en aquesta matèria.
- És requisit entregar en forma i data les activitats de classe, seguint les normes del manual d'estil fixades pel centre. Es qualificarà la presentació, l'estructura i la qualitat del contingut aportat per l'alumne segons la rúbrica.
- Cadascuna de les activitats es valorarà en una escala del 0 al 10, amb una nota de nombre enter i un decimal.
- El retràs en l'entrega de qualsevol activitat de classe puntuarà amb un 0, que comptabilitzarà en la nota mitjana d'aquest apartat.

APARTAT B:

- L'aprofitament i rendiment en les classes es referirà a l'assistència, actitud i interès en la realització de les tasques d'aula proposades.
- Les faltes d'assistència a les classes hauran de justificar-se, ja que, en elles es realitzaran activitats importants i, si no es justifiquen, les activitats corresponents s'avaluaran amb un 0, sense possibilitat de recuperar-les.
- Cada falta d'assistència injustificada restarà 0,166 punts sobre la nota d'aquest apartat, fins

a un total d'un punt.

- L'assistència és obligatòria. En el cas de que l'absència de l'alumne siga superior al 20% de les sessions (6 faltes al llarg del curs), serà avaluat com a no presencial en funció de la taula d'avaluació no contínua.

APARTAT C:

- Els exàmens es valoraran en una escala del 0 al 10, amb una nota de nombre enter i dos decimals.
- És requisit aprovar el contingut previst per als exàmens proposats en l'assignatura amb una nota igual o superior al 5. S'avaluarà l'adequació per a donar resposta a les qüestions plantejades, la qualitat del contingut exposat, les aportacions complementàries o novedoses al temari de l'assignatura, la correcció en el llenguatge, l'aptitud del producte escrit final i la correcció dels exercicis pràctics.
- Les faltes d'assistència a un examen o qualsevol altra activitat d'avaluació només es consideraran justificades per causes de força major, originades per motius mèdics, judicials o exàmens oficials, que hauran de ser acreditades mitjançant un document oficial en un termini de 15 dies a comptar des del dia de la falta. El professor, al seu criteri, podrà considerar altres motius de força major com a justificables.
- Els alumnes no podran tindre al seu abast cap dispositiu mòbil durant els exàmens ni abandonar l'aula. Copiar en qualsevol de les activitats o exàmens es qualificarà amb un zero.
- Cada falta d'ortografia realitzada en restarà 0,1 punts de la nota de l'examen.

APARTAT D

- Es bonificarà fins a un punt extraoridinari als alumnes que lliuren les activitats complementàries en la forma i data especificada per la professora.
- Aquestes activitats es sumaran únicament en convocatòria ordinaria sempre i quan l'alumne haja superat cada apartat (A, C) amb una nota igual o superior al 5 dins de l'avaluació continua.

APARTAT E:

- L'assistència a classe és obligatòria. En el cas de que l'absència de l'alumne siga superior al 20% de les sessions (6 faltes al llarg del curs), serà avaluat com a no presencial en funció de la taula d'avaluació no contínua.
- L'examen es valorarà en una escala del 0 al 10, amb una nota de nombre enter i dos decimals.
- És requisit aprovar el contingut previst per a l'examen proposat en l'assignatura amb una nota igual o superior al 5.
- Les faltes d'assistència a un examen o qualsevol altra activitat d'avaluació només es consideraran justificades per causes de força major, originades per motius mèdics, judicials o exàmens oficials, que hauran de ser acreditades mitjançant un document oficial en un termini de 15 dies a comptar des del dia de la falta. El professor, al seu criteri, podrà considerar altres motius de força major com a justificables.
- Els alumnes no podran tindre al seu abast cap dispositiu mòbil durant els exàmens ni abandonar l'aula. Copiar en qualsevol de les activitats o exàmens es qualificarà amb un zero.

QUALIFICACIÓ FINAL:

AVALUACIÓ CONTÍNUA

- La nota final s'obtindrà de la suma dels valors percentuals detallats en el quadre del punt anterior. Cadascun dels apartats es valorarà de 0 a 10 i, després, se li aplicarà el percentatge corresponent.
- La qualificació final es presentarà amb una xifra entre 0 i 10 i un decimal.
- Els alumnes que tinguen una qualificació final igual o superior a 9,5, podran ser proposats per a MATRÍCULA D'HONOR. La matrícula se li atorgarà a l'alumne amb una nota final superior. Els criteris de desempat en cas d'obtindre una nota final idèntica seran els següents: l'alumne que tinga major nota al apartats C i A en aquest ordre d'interés.
- Per a superar l'assignatura en convocatòria ordinària, l'apartat C han d'estar aprovat per l'alumne amb una nota igual o superior a 5. Així mateix, la mitjana dels apartats A, B i C ha de ser superior a 5.

AVALUACIÓ NO CONTÍNUA:

- Els alumnes d'avaluació no contínua realitzaran un examen de tot el programa del curs en les mateixes dates de la prova escrita objectiva del segon quadrimestre, amb un valor del 100% de la nota final de l'assignatura.
- Les faltes d'assistència a un examen o qualsevol altra activitat d'avaluació només es consideraran justificades per causes de força major, originades per motius mèdics, judicials o exàmens oficials, que hauran de ser acreditades mitjançant un document oficial en un termini de 15 dies a comptar des del dia de la falta. El professor, al seu criteri, podrà considerar altres motius de força major com a justificables.

REQUISITOS MÍNIMOS:

APARTADO A:

- El objetivo principal de las actividades de clase es ir haciendo un seguimiento de la progresión de los alumnos. Algunas actividades se realizarán en las sesiones presenciales y otras se les pedirá a los alumnos que las efectúen en casa para ir desarrollando su autonomía en esta materia.
- Es requisito entregar en forma y fecha las actividades de clase, siguiendo las normas del manual de estilo fijadas por el centro. Se calificará la presentación, la estructura y la calidad del contenido aportado por el alumno según la rúbrica.
- Cada una de las actividades se valorará en una escala del 0 al 10, con una nota de número entero y un decimal.
- El retraso en la entrega de cualquier actividad de clase puntuará con un 0, que contabilizará en la nota media de este apartado.

APARTADO B:

- El aprovechamiento y rendimiento en las clases se referirá a la asistencia, actitud e interés en la realización de las tareas de aula propuestas.
- Las faltas de asistencia a las clases deberán justificarse dado que en ellas se realizarán actividades importantes y, si no se justifican, las actividades correspondientes se calificará con cero sin posibilidad de recuperarlas.

- Cada falta de asistencia injustificada restará 0,166 puntos sobre la nota de este apartado, hasta un total de un punto.
- La asistencia es obligatoria. En el caso de que la ausencia del alumno sea superior al 20% de las sesiones (6 faltas a lo largo del curso), será evaluado como no presencial en función de la tabla de evaluación no continua.

APARTADO C:

- Los exámenes se valorarán en una escala del 0 al 10, con una nota de número entero y dos decimales.
- Es requisito aprobar el contenido previsto para los exámenes propuestos en la asignatura con una nota igual o superior al 5. Se evaluará la adecuación para dar una respuesta a las cuestiones planteadas, la calidad del contenido expuesto, las aportaciones complementarias o novedosas al temario de la asignatura, la corrección en el lenguaje y la aptitud del producto escrito final.
- Las faltas de asistencia a un examen o cualquier otra actividad de evaluación nada más se considerarán justificadas por causas de fuerza mayor, originadas por motivos médicos, judiciales o exámenes oficiales, que habrán de ser acreditadas mediante un documento oficial en un plazo de 15 días a contar desde el día de la falta. El profesor, a su criterio, podrá considerar otros motivos de fuerza mayor como justificables.
- Los alumnos no podrán tener a su alcance ningún dispositivo móvil durante los exámenes ni abandonar el aula. Copiar en cualquiera de las actividades o exámenes se calificará con un cero.
- Cada falta de ortografía realizada restará 0,1 puntos de la nota del examen.

APARTADO D:

- Se bonificará hasta con un punto extraordinario a los alumnos que entreguen las actividades complementarias en la forma y fecha especificada por la profesora.
- Estas actividades se sumarán únicamente en convocatoria ordinaria siempre y cuando el alumno haya superado cada apartado (A,C) con una nota igual o superior al 5 dentro de la evaluación continua.

APARTADO E:

- La asistencia a clase es obligatoria. En el caso de que la ausencia del alumno sea superior al 20% de las sesiones (6 faltas a lo largo del curso), será evaluado como no presencial en función de la tabla de evaluación no continua.
- El examen se valorará en una escala del 0 al 10, con una nota de número entero y dos decimales.
- Es requisito aprobar el contenido previsto para el examen propuesto en la asignatura con una nota igual o superior al 5.
- Las faltas de asistencia a un examen o cualquier otra actividad de evaluación nada más se considerarán justificadas por causas de fuerza mayor, originadas por motivos médicos, judiciales o exámenes oficiales, que habrán de ser acreditadas mediante un documento oficial en un plazo de 15 días a contar desde el día de la falta. El profesor, a su criterio, podrá considerar otros motivos de fuerza mayor como justificables.
- Los alumnos no podrán tener a su alcance ningún dispositivo móvil durante los exámenes, ni abandonar el aula. Copiar en cualquiera de las actividades o exámenes se calificará con un cero.

CALIFICACIÓN FINAL:

EVALUACIÓN CONTINUA:

- La nota final se obtendrá de la suma de los valores porcentuales detallados en el cuadro del punto anterior. Cada uno de los apartados se valorará de 0 a 10 y, después, se le aplicará el porcentaje correspondiente.
- La calificación final se presentará con una cifra entre 0 y 10 con un decimal.
- Los alumnos que tengan una calificación final igual o superior a 9,5, podrán ser propuestos para MATRÍCULA DE HONOR. La matrícula se le otorgará al alumno con una nota final superior. Los criterios de desempate en caso de obtener una nota final idéntica serán los siguientes: el alumno que tenga mayor nota en los apartados C y A en este orden de interés.
- Para superar la asignatura en convocatoria ordinaria, el apartado C debe haber sido aprobado por el alumno con una nota igual o superior a 5. Asimismo, la media de los apartados A, B y C debe ser superior a 5.

EVALUACIÓN NO CONTINUA:

- Los alumnos de evaluación no continua realizarán un examen de todo el programa del curso en las mismas fechas de la prueba escrita objetiva del segundo cuatrimestre, con un valor del 100% de la nota final de la asignatura.
- Las faltas de asistencia a un examen o cualquier otra actividad de evaluación nada más se considerarán justificadas por causas de fuerza mayor, originadas por motivos médicos, judiciales o exámenes oficiales, que habrán de ser acreditadas mediante un documento oficial en un plazo de 15 días a contar desde el día de la falta. El profesor, a su criterio, podrá considerar otros motivos de fuerza mayor como justificables.

6.3 Sistemes de recuperació
Sistemas de recuperación

Avaluació contínua
Els alumnes que no hagen superat l'assignatura en convocatòria ordinària, podran recuperar l'apartat C fent l'examen corresponent dels blocs suspesos. En la resta d'apartats (A i B) mantindran la mateixa qualificació que obtingueren a la primera convocatòria.

Avaluació no contínua
Els alumnes que no hagen superat l'assignatura en convocatòria ordinària, podran recuperar-la en la convocatòria extraordinària realitzant un examen del programa proposat en l'assignatura.

Evaluación continua
Los alumnos que no hayan superado la asignatura en convocatoria ordinaria, podrán recuperar el apartado C realizando el examen correspondiente de los bloques suspensos. En el resto de apartados (A y B) mantendrá la misma calificación que obtuvo en la primera convocatoria.

Evaluación no continua
Los alumnos que no hayan superado la asignatura en convocatoria ordinaria, podrán recuperarla en convocatoria extraordinaria realizando un examen del programa propuesto en la asignatura.

7 Bibliografia
Bibliografía

A continuació presentem una bibliografia de referència i consulta per a l'alumnat. Els llibres marcats en negreta són especialment interessants per a la pràctica de l'assignatura.

A continuación presentamos una bibliografía de referencia y consulta para el alumnado. Los libros marcados en negrita son especialmente interesantes para la práctica de la asignatura.

- APEL, Willi: *The notation of polyphonic music: 900-1600*, 5ª ed. revisada. Cambridge, Massachusetts, The Mediaeval Academy of America, 1961. Existen ediciones en italiano y en francés.
- PARRISH, Carl: *The notation of medieval music.* New York, Norton and Co., 1958.
- QUEROL GAVALDA, Miguel: *Transcripción e interpretación de la polifonia española de los siglos XV y XVI*. Madrid, Comisaría Nacional de la Música, 1975.
- RASTALL, Richard: *The notation of Western Music.* London, Dent & Sons, 1983.
- RUBIO, Samuel: *La polifonía clásica*, 3a ed. Madrid, Real Musical, 1983.